

**ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

УДК 811.111:316.7/005

**ДО РОЗРОБКИ СУСПІЛЬНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ ТИПОЛОГІЇ
РИТУАЛІЗОВАНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИК В
АНГЛОМОВНОМУ АРЕАЛІ (Велика Британія та США)**

О. М. Афанасьєва (м. Київ)

afanasieva.olga.n@gmail.com

кандидат філологічних наук, докторант кафедри германської філології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Міністерство освіти і науки України)
01601, м. Київ, бульвар Шевченка 14

Статтю присвячено виокремленню критеріїв класифікації ритуалізованих комунікативних практик на основі суспільно-діяльнісної домінанти. Це дозволило виділити та стисло описати дев'ять типів ритуалів за сферами суспільного життя, за типом діяльності, за видом події, за ступенем поширення та кількісними ознаками, за ступенем формалізації та технічними параметрами. Матеріалом дослідження слугували традиційні та нові ритуалізовані практики англомовного ареалу Великої Британії та США.

Ключові слова: ритуал, класифікація, тип, суспільно-діяльнісний, англомовний, Велика Британія, США.

**К РАЗРАБОТКЕ СОЦИАЛЬНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНОЙ ТИПОЛОГИИ
РИТУАЛИЗОВАННЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ ПРАКТИК В
АНГЛОЯЗЫЧНОМ АРЕАЛЕ (Великобритания и США)**

О. Н. Афанасьева (г. Киев, Украина)

afanasieva.olga.n@gmail.com

кандидат филологических наук, докторант кафедры германской филологии Института филологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, г. Киев, бульвар Шевченко 14

Статья посвящена выделению критериев классификации ритуализованных коммуникативных практик на основе социально-деятельностной доминанты. Это позволило выделить и кратко описать девять типов ритуалов по сферам общественной жизни, по типам деятельности, по видам событий, по степени распространения и количественным признакам, по степени формализации и техническим параметрам. Материалом исследования послужили традиционные и новые ритуализованные практики англоязычного ареала Великобритании и США.

Ключевые слова: ритуал, классификация, тип, социально-деятельностный, англоязычный, Великобритания, США.

© Афанасьєва О. М. [Афанасьева О. Н.] afanasieva.olga.n@gmail.com

До розробки суспільно-діяльнісної типології ритуалізованих комунікативних практик в англомовному ареалі
(Велика Британія та США) (Українською) [К разработке социально-деятельностной типологии ритуализованных
коммуникативных практик в англоязычном ареале (Великобритания и США) (На укр. яз.)]

(Проблеми прагматики [Проблемы прагматики])

DEVELOPING THE SOCIAL AND ACTIVITY-RELATED TYPOLOGY OF THE RITUALIZED COMMUNICATIVE PRACTICES IN ENGLISH-SPEAKING COUNTRIES (Great Britain and the USA)

O. M. Afanasieva (Kyiv, Ukraine)

afanasieva.olga.n@gmail.com

PhD (Philology), Postdoctoral student of German Philology Department, Institute of Philology,
 Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Ministry of Education and Science of Ukraine)
 14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article is devoted to the identification of classification criteria for ritualized communicative practices based on social and activity-related dominant. The conducted study allowed to identify and briefly describe nine types of rituals by the spheres of public life, type of activity and event, degree of distribution and quantitative characteristics, degree of formalization as well as technical parameters. Traditional and the new English-language ritualized practices in Great Britain and the USA served as the basic material for this study.

Keywords: ritual, classification, type, social, activity-related, English-speaking, Great Britain, USA.

Ритуал як одна з найдавніших форм організації суспільного життя став наразі предметом дослідження широкого кола суспільних наук – антропології, етнографії, соціології, культурології, психології. Якщо традиційно ритуал вивчався в антропологічній та етнографічній площинах, де був пов'язаний з релігійними практиками, міфом, наприклад, у працях таких дослідників, як Р. Сміт, Е. Тейлор, Ж. Дюмезіль, то переведення цих досліджень у соціологічну площину Е. Дюркгаймом дозволило представити проблематику ритуалу у ширшій дослідницькій перспективі. Перехід до широкої суспільної, соціо- та етнокультурної перспективи (див. праці А. ван Геннепа, Дж. Харрісона, В. Тернера, В. Уорнера, М. Дуглас, Б. Малиновського, К. Леві-Строса та інших) зумовив потребу у вивченні різних видів світських ритуалів.

Якщо Е. Дюркгайму належить базисна класифікація ритуалів за ознакою релігійний / світський та подальша її деталізація (заборони, відтворювальні, поминальні та спокутні ритуали та обряди) [3], то В. Тернер надає більш детальну типологію ритуалу. З його погляду, ритуали можуть бути сезонними, присвяченими культурно позначеному моменту перемін кліматичного циклу, початку посівної, жнив чи переміщення із зимових пасовищ на літні. Крім того, ритуали можуть залежати від обставин, викликаних критичними періодами в житті окремої людини або колективу, певною подією, як то церемонії життєвих переломів з нагоди

(Problems of pragmatics linguistics)

Developing the social and activity-related typology of the ritualized communicative practices in English-speaking countries (Great Britain and the USA) (in Ukrainian) [Do rozrobky suspil'no-dijal'nisnoi' typologii' rytualizovanyh komunikatyvnyh praktyk v angломovnomu areali (Velyka Brytaniya ta SShA)]

© Afanasieva O. M. [Afanas'jeva O. M.] afanasieva.olga.n@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

народження, повноліття, шлюбу, смерті тощо, для позначення переходу від однієї фази індивідуального життєвого циклу до іншого. Існують також ритуали, які виконуються для умиротворення або вигнання надприродних істот чи сил, що спричиняють хвороби, невдачі, серйозні тілесні пошкодження і т. п. Інші види ритуалів включають гадання, церемонії, які влада організує для забезпечення здоров'я і родючості (людей, тварин, рослин) на своїй території; церемонії посвячення в жреці, прийому в релігійні асоціації чи таємні товариства, а також ритуали, які супроводжують щоденні приношення їжі і напоїв божествам чи духам предків або і тим, і іншим [4, с. 32].

Іще ширшу перспективу дослідження ритуалу надали праці комунікативного спрямування, авторами яких є Е. Гофман, Дж. Карей, Е. Ліч та інші, які переводять явище ритуалізації у план повсякденного життя. Таким чином, серед *актуальних* проблем дослідження ритуалу у його соціопрагматичному вимірі постає проблема класифікації ритуалів і визначення відповідних критеріїв. Цю проблему по-різному розглядали і вирішували дослідники ритуалу, проте досі немає достатньо повного опису різних типів ритуалів та їх цілісної класифікації. Саме виокремлення критеріїв класифікації ритуалів та спроба представлення їх загальної типології є основною *метою* цієї статті. Її *об'єктом* є сукупність ритуалів як явища культури та форми соціокомунікативної організації суспільства, а *предметом* – критерії класифікації ритуалів та їх типи. *Новою* є спроба цілісного представлення ритуалу у розмаїтті його типів. *Матеріалом* дослідження слугували англomовні ритуалізовані комунікативні практики британського та американського ареалів. Основними *методами*, застосованими для вирішення поставлених завдань, були методи критичного аналізу наукових джерел, спостереження, прагмакомунікативного аналізу та лінгвокультурологічного опису досліджуваних ритуалізованих практик.

З огляду на обмежений формат статті, ми зосередилися в цій роботі на виокремленні критеріїв класифікації та короткому описі відповідних типів ритуалів, виходячи із суспільно-діяльнісного статусу ритуалу. На основі аналізу теоретичних праць, матеріалів опису та текстових джерел, а також спостережень за ритуалізованими комунікативними практиками нами були встановлені відповідно такі критерії класифікації ритуалів:

- за сферами суспільного життя;
- за типом діяльності;
- за видом події;
- за ступенем поширення та кількісними ознаками;
- за ступенем формалізації;

© Афанасьєва О. М. [Афанасьєва О. Н.] afanasieva.olga.n@gmail.com

До розробки суспільно-діялісної типології ритуалізованих комунікативних практик в англomовному ареалі (Велика Британія та США) (Українською) [К разработке социально-деятельностной типологии ритуализованных коммуникативных практик в англоязычном ареале (Великобритания и США) (На укр. яз.)]

(Проблеми прагматики [Проблемы прагматики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

- за технічними параметрами.

Застосування цих критеріїв дозволило виділити такі типи ритуалів:

1. Релігійні / світські

Основним критерієм розмежування виступає тут сфера суспільного життя, пов'язана із забезпеченням релігійних потреб віруючих або не пов'язана з ними. Такий поділ ритуалів на світські та сакральні запропонував свого часу Е. Дюркгайм, який вважав, що відмінною рисою релігійної думки є поділ світу на дві частини – священну та світську [3, с. 37]. Сучасні англomовні спільноти, британська та американська, сповідують у наш час різні релігії, зважаючи на їх складну етнокультурну структуру. Окрім основних світових релігій та їх різновидів поширення набувають язичницькі культи, вірування різних етнічних спільнот, новітні секти. Вони відіграють важливу роль у житті сучасного суспільства, а відповідні ритуали слугують «містком» переходу між мирським і сакральним світом, як це зазначав А. ван Геннеп у розробленій ним теорії ритуалів переходу: «На магічно-релігійній основі створено особливі спільноти, і переміщення з однієї в іншу набуває характеру особливого переходу. У наш час перехід позначається певними обрядами, такими як хрещення, посвячення в сан і т. п.» [2, с. 8].

До культово-релігійних ритуалів відносяться та магичні, які вважають підвидом релігійних. Вони також регулюють взаємодію зі священною владою, проте відрізняються від релігійних ритуалів своїм технічним, інструментальним характером та метою, якою зазвичай є негайне досягнення чи здобуття мирських благ – здоров'я, влади, успіху [6, с. 22].

Іще Е. Дюркгайм наголошував на суспільній ролі релігійних ритуалів: «Суто релігійні вірування завше властиві якійсь визначеній спільності, яка сприймає їх і виконує ритуали, з якими вона згодна. Ці ритуали не тільки сприймаються індивідуально всіма членами спільноти, а й є гуртовим явищем, утворюючи з нею єдине ціле» [3, с. 43]. Якщо до «чистих» релігійних ритуалів можна віднести, наприклад, у християнській традиції богослужіння, літургію, церковні процесії, то у багатьох випадках вони становлять частину ширшого дійства, яким є релігійне чи інше свято і яке включає язичницькі компоненти, світський компонент святкування. Так, День Святого Патрика в Ірландії відзначають як державне, релігійне і народне свято. Таким чином, спостерігається тісний зв'язок релігійного і світського: релігійні свята і обряди переходять у світські, поєднуються з ними (Різдво, Пасха, хрещення, похорон). При цьому типологічні домінанти змінюються в залежності від культурних традицій, а також в історичному плані.

Слід зауважити, як це зазначає Г. Лінч, сакральне не слід ототожнювати з

(Problems of pragmatics linguistics)

Developing the social and activity-related typology of the ritualized communicative practices in English-speaking countries (Great Britain and the USA) (in Ukrainian) [Do rozrobky suspil'no-dijal'nisnoi' typologii' rytualizovanyh komunikatyvnyh praktyk v anglomovnomu areali (Velyka Brytaniya ta SSHA)]

© Afanasieva O. M. [Afanas'jeva O. M.] afanasieva.olga.n@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

релігією [14, с. 4]. У цьому плані інтерес сучасних учених все більше привертає те, «яким чином концепти, символи та практики, які асоціюються з «релігією», циркулюють у сучасному суспільстві за межами традиційних релігійних інституцій, а також яким чином суспільні інституції (такі, як правова чи освітня системи) відіграють активну роль у розбудові «релігії» [там само, с. 5]. Дослідник доходить висновку, що сакральне є комунікативною структурою, сфокусованою на абсолютних реальностях, навколо яких створюються смисли суспільного життя і які висувають нормативні вимоги до ведення суспільного життя. Сакральні форми включають специфічні символи, а також моделі мислення, емоцій та дій [там само, с. 133].

Так, передусім завдяки медіа, відбувається сакралізація певної події, яка може стосуватися як цілої спільноти, так і окремої особи. Крім того, світські ритуали завжди мають певний компонент сакрального, який може бути успадкований від давніх традицій або з'явитися у відносно новому ритуалі. Таким чином, абсолютної межі між сакральним і світським ритуалом немає і відповідний поділ у багатьох випадках спирається на ту чи іншу домінуючу в структурі ритуального дійства. У цьому плані у сучасних англійських спільнотах простежуються складна взаємодія тенденцій до десакралізації, дехристиянізації, секуляризації, з одного боку, і сакралізації – з іншого.

Світські ритуали, зі свого боку, охоплюють фактично всі сфери життя суспільства і можуть бути класифіковані, як зазначалося вище, за ступенем формалізації, ступенем поширення, кількісними та технічними параметрами, типом діяльності, видом події. Враховуючи ці чинники, можна виділити такі типи ритуалів світського типу:

2. Церемоніальні, святкові / повсякденні

Відомий дослідник ритуальних практик Р. Граймс розглядає церемонії як явище міжгрупового політичного та економічного рівня взаємодії, а їх діяльнісне спрямування як змагальність, віднесення до певної категорії, покладання. До етносу та мотиваційних аспектів церемонії слід віднести, з його погляду, такі ознаки як суперництво, конкурентність, примус, підкорення, декларативність [13, с. 205–206]. Світські церемонії включають досить широке коло практик, починаючи від суспільно значущих, таких як вступ на трон у Великобританії чи на високу державну посаду (наприклад, президента США), зустріч високого гостя (дипломатичний протокол), вручення державних нагород, до церемоній більш обмеженого формату чи індивідуальних, таких як вручення дипломів, взяття шлюбу, похорон тощо. Слід зазначити, що останні, в разі високого соціального статусу задіяних у них осіб,

© Афанасьєва О. М. [Афанасьєва О. Н.] afanasieva.olga.n@gmail.com

До розробки суспільно-діяльнісної типології ритуалізованих комунікативних практик в англійському ареалі (Велика Британія та США) (Українською) [К разработке социально-деятельностной типологии ритуализованных коммуникативных практик в англоязычном ареале (Великобритания и США) (На укр. яз.)]

(Проблеми прагматики [Проблемы прагматики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

можуть набувати загальнонаціонального рівня (шлюб, похорон королівських осіб). Саме в цих випадках нерідко поєднуються релігійна та світська складові. Значний рівень церемоніальності відзначає мілітарну галузь, що відображено у військовому статуті.

Світські свята розглядаються дослідниками передусім як ритуальні дієства ігрового та «маскувального» спрямування [там само]. На особливу роль народних свят, зокрема карнавальних, обрядово-видовищних, сміхових звернув увагу М. М. Бахтін, який вважав, що вони розбудовували інший світ, іншу реальність – неофіційну, позацерковну, позадержавну. Дослідник підкреслює їх ігровий, театральний-видовищний характер і водночас генетичний зв'язок із церковними святами [1, с. 13, 17]. Саме свято він відносить до надзвичайно важливих первинних форм людської культури: воно «завжди мало істотний і глибокий смисловий, світосприйнятковий зміст» [там само, с. 17], «по суті це – саме життя, але оформлене особливим ігровим способом» [там само, с. 14]. З таким визначенням цілком перегукується опис уже традиційної карнавальної ходи у Нью-Йорку на Хелловін, якою вона має бути 31 жовтня 2016 р.: «Finding a sense of collective effervescence in a city like New York isn't always easy. Somehow, the dense population – 8.3 million to be exact – can often make you feel quite lonely, or on the contrary, quite claustrophobic. But on Halloween, when the streets teem with thousands of like-minded strangers – looking to transform themselves for a night, to show their darker side, their sexier side, their more playful or silly side – you can't help but literally go with the flow, and be moved not only by thousands of people parading behind you, but by the pulsation of life that moves through these famous streets. On October 31st in New York, it's impossible not to feel a part of the beating heart of the city, to feel like a small but significant part of the great sum that is the Village Halloween Parade» [12].

Основна відмінність церемоніальних, святкових та повсякденних ритуалів (таких, як вітання, прощання, професійні ритуали тощо) полягає, по-перше, у створенні спеціального формату (комунікативної ситуації) для проведення церемонії чи святкового дієства і, по-друге, в особливому типі поведінки, правом на яку наділено учасників таких ритуалів і яка є відмінною, аж до протилежної, до стандартної повсякденної поведінки. Ці відмінності стосуються також кількісних параметрів: церемонії і свята тяжіють до макросоціального рівня, у той час як у повсякденних ритуалах нерідко задіяно обмежені спільноти. Таким чином, вирізняється такий критерій розрізнення ритуалів, який дозволяє розглядати їх як:

3. Колективні / індивідуальні або макро- та мікросоціальні

Колективні ритуали є передусім об'єднавчими за своєю основною метою – це

(Problems of pragmatics linguistics)

Developing the social and activity-related typology of the ritualized communicative practices in English-speaking countries (Great Britain and the USA) (in Ukrainian) [Do rozrobky suspil'no-dijal'nisnoi' typologii' rytualizovanyh komunikatyvnyh praktyk v angломovnomu areali (Velyka Brytaniya ta SSHA)]

© Afanasieva O. M. [Afanas'jeva O. M.] afanasieva.olga.n@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

ритуали збереження традицій, вшанування пам'яті предків, вирізнення та збереження певної спільноти, належності до групи тощо. Такими є, передусім, національні свята. Міжнародні заходи на найвищому та інших рівнях (саміти, міжнародні зустрічі у різних форматах, міжнародні конференції) також можна розглядати як наднаціональний вид колективних ритуалів, які проходять за чітко окресленими дипломатичними та іншими організаційними процедурами.

Водночас, поряд із ритуальними діями макросоціального рівня існують різні ритуали, які охоплюють менші за обсягом спільноти, які існують перманентно або об'єднують певні групи на тимчасовій основі (наприклад, акції протесту), або ж є водночас і перманентними, і тимчасовими (університетські спільноти). На такому власне мікросоціальному рівні знаходяться ритуали малих груп аж до сімейних. На цьому рівні можна виділити й індивідуальні ритуали (особистісні поведінкові стереотипи), які нерідко включено до групових (святкування дня народження, споживчі ритуали тощо). Такі ритуали, як вітання, ритуали спілкування у певних стандартних ситуаціях (кафе, ресторані, магазині і т. п.), мають міжособистісний характер й утворюють тимчасові чи тимчасово-перманентні об'єднання осіб. Крім того, за ознакою інституційно-особистісного спрямування ритуалу слід виділити ритуали соціально-статусного спрямування.

4. Соціально-статусні або інституційні ритуали

До такого типу ритуалів можна віднести офіційні церемонії вступу на посаду, вшанування особи з певної нагоди, дипломатичні протоколи чи правила поведінки з королівськими особами. Так, у Великій Британії однією з найвищих відзнак вважається посвячення в лицарі чи дами, Такої честі були удостоєні, наприклад, такі письменники, актори, музиканти, спортсмени, як Джоан Колінз, Анджеліна Джолі, Елтон Джон, Пол Маккартні, Шон Коннері, Мік Джаггер, Девід Бекхем. Саме ритуал з давніх часів слугував засобом соціальної стратифікації суспільства, позначення ієрархічних відносин. Основними функціями ритуалів цього типу є обмеження, виокремлення, встановлення рамок, інституціоналізація, набуття певного статусу і т. п. П. Бурдьє розглядає ритуали інституціоналізації як ритуали переходу, які в урочистій, неординарній обстановці здійснюють трансгресію кордонів соціального порядку, а також порядку ментального [7, с. 58].

Ці ритуали можна розглядати з погляду реалізації через них владних повноважень, а також трансформацій, яких вони зазнають в річці демократизації сучасних суспільних процесів. До таких ритуалів можна віднести і ритуали соціополітичних організацій, партій, товариств, клубів. Певною мірою пов'язаними з ними є ритуали певних професій чи об'єднань за інтересами.

© Афанасьєва О. М. [Афанасьєва О. Н.] afanasieva.olga.n@gmail.com

До розробки суспільно-діяльничої типології ритуалізованих комунікативних практик в англomовному ареалі (Велика Британія та США) (Українською) [К разработке социально-деятельностной типологии ритуализованных коммуникативных практик в англоязычном ареале (Великобритания и США) (На укр. яз.)]

(Проблеми прагматики [Проблемы прагматики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

5. Професійні / непрофесійні ритуали

У сучасну добу значного поширення набули поняття організаційної культури та відповідні дослідження і практичні впровадження. Їх осердям виступає формування та підтримання певних поведінкових норм та відповідних форм взаємодії в організації, що веде також до формування відповідних ритуалізованих практик. При цьому частина організаційних ритуалів є певним чином «надпрофесійною» і використовується у різноманітних суспільних практиках. Ідеться, у першу чергу, про ритуали деліберативного типу, такі як збори, наради, засідання різних рівнів. З іншого боку, різноманітні професійні галузі не лише надають цим загальноорганізаційним ритуалам власної специфіки (наприклад, пленарне засідання парламенту відрізняється за багатьма параметрами від зборів чи нарад якоїсь організації), але мають і власні. До таких галузевих ритуалів слід віднести військові, освітні.

З іншого боку, численні і різноманітні об'єднання, клуби за інтересами, широко поширені у Великій Британії (любителів природи, тварин, птахів, історії, музики, письменницькі, автолюбителів, байкерські тощо), мають, поряд із загальноорганізаційними, власні специфічні ритуали.

Нерідко ритуал прив'язано до певної місцевої, спільнотної, особистої, галузевої події. У разі її значущості така подія закріплюється у загальнонаціональному чи місцевому календарі та стає підставою для регулярної комеморації, відзначення з відповідною ритуалізацією. За такою ознакою можна вирізнити:

6. Циклічні та подієві ритуали

До них відносяться святкування дня народження, чи певної події в житті спільноти, організації. Наприклад, зустріч випускників, театральні прем'єри, річниці різного типу тощо. На противагу ритуалам подієвого типу ритуали, які відзначають циклічність природних циклів є найбільш архаїчними, язичницькими. Ці та інші ритуали можна розрізняти за такими домінантами, як універсальність та етноспецифічність.

7. Універсальні / етноспецифічні

Слід зазначити, що до власне універсальних можна віднести певні архетипові семантичні смисли і прагматичні установки, які знаходимо, наприклад, у ритуалах народження і смерті та відповідних природних циклів, війни і миру, гостинності, вітання і т. п. Таким є, наприклад, святкування Хелловіна, яке змінювало своє смислове наповнення протягом багатьох століть разом із ареалом поширення, починаючи від кельтської традиції до її християнізації і сучасних світських форм. Як

(Problems of pragmatics linguistics)

Developing the social and activity-related typology of the ritualized communicative practices in English-speaking countries (Great Britain and the USA) (in Ukrainian) [Do rozrobky suspil'no-dijal'nisnoi' typologii' rytualizovanyh komunikatyvnyh praktyk v angломovnomu areali (Velyka Brytaniya ta SShA)]

© Afanasieva O. M. [Afanas'jeva O. M.] afanasieva.olga.n@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

зазначає Ф. Робінсон, при аналізі календарних звичаїв досить гомогенної але локалізованої в певних межах спільноти шотландців Ольстера у зимовий період (від пізньої осені до початку весни) стає очевидним, що різні звичаї гармонійно пов'язано із сезонними ритмами [15, с. 19]. Серед найбільш популярних – свято врожаю, Хелловін, Різдво. Проте ще на початку ХХ ст. в Ольстері (Шотландія) Хелловін фактично збігався зі святом врожаю і мав церковно-світський характер. Цікаві свідчення щодо цих святкування збереглися в щоденнику Флоренс Дік, дочки місцевого фермера-риболова, родина якого відвідувала пресвітеріанську церкву. Ось як описує дівчина понеділок, 28 жовтня 1911 року: «Harvest Festival in Methodist Church, very fine night indeed and good entertainment and fine tea» та неділю 31 жовтня 1909 р.: «Halloween. Some good nuts. Harvest Festival in the Methodist Church. Singing was very good and the Anthem was splendid. Ther was a very good attendance». Як зазначає Ф. Робінсон, «записи в щоденнику, здається, доводять мою думку про те, що календарні звичаї мали кілька істотних елементів, які були притаманними лише шотландцям Ольстеру» [там само].

Найбільш поширеним сучасний Хелловін є у Великій Британії, Ірландії, США, Канаді, хоча наразі його святкують у багатьох країнах світу, зокрема в Україні. Б. Елліс зауважує, що до 1960 року Хелловін сприймався американцями як гарна можливість для дитячих забавок та розіграшів. Але, як зазначають деякі фольклористи, в 1970 роках почали ходити легенди про те, що невідомі садисти отруюють цукерки, а в 1980-х роках до цих чуток приєдналися панічні настрої через «сатанинські культи», задля яких викрадали і вбивали дітей. Такі легенди «знищували» Хелловін, як веселе дитяче свято. Тому місцеві органи влади і батьки значно обмежили дитячі заходи. Свято стало більш інституціоналізованим та перейшло від дітей до дорослих, щоб дати зрозуміти, що відтепер доведеться мати справу не з дітьми, а з дорослими [10, с. 24].

8. Ігрові ритуали

До базисних, універсальних слід віднести ігрові ритуали, які, починаючи з дитячих ігор імітаційного плану, навчають слідуванню певним правилам і позначають в широкому плані функціонування і розвиток суспільства. Як зазначає Й. Хейзинга, «людська культура виникає і розгортається у грі, як гра» [5, с. 12], адже, як вважає учений, гра є старшою за культуру, бо вона властива і тваринам. Крім того, «гра – це функція, яка наповнена смыслом» [там само, с. 13]. Саме дитячі ігри через процеси ритуалізації вибудовують людську особистість. Так, Е. Х. Еріксон у своїх працях розглянув етапи ритуального розвитку людини від народження до зрілого віку, виділивши в цьому процесі такі ритуальні елементи як

© Афанасьєва О. М. [Афанасьєва О. Н.] afanasieva.olga.n@gmail.com

До розробки суспільно-діяльнісної типології ритуалізованих комунікативних практик в англomовному ареалі (Велика Британія та США) (Українською) [К разработке социально-деятельностной типологии ритуализованных коммуникативных практик в англоязычном ареале (Великобритания и США) (На укр. яз.)]

(Проблеми прагматики [Проблемы прагматики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

загадковість, містичність у немовляти, розважливність у ранньому дитинстві, драматичність в ігровому віці, формалістичність у шкільному, ідеологічність у підлітковому, аффіліативність у молодому, генераційність у дорослому та інтегративність у зрілому віці. Ці елементи виховують певні риси (надію чи віддалення, бажання чи примус, намір чи пригнічення, компетентність чи інертність, вірність чи зречення і т. п.) та мають психологічні наслідки, такі як довіра / недовіра, автономність / сором чи сумнів, ініціатива / вина тощо [11, с. 85–115].

Ігрові ритуали набули великого поширення у спортивній галузі, починаючи з історії започаткування Олімпійських ігор. Ідеться не лише про ритуали спортивних змагань, але також про роль ритуалу у психології спорту і, крім цього, ритуалізацію діяльності об'єднань уболівальників, груп підтримки футбольних, баскетбольних команд, черлідінгу тощо, наприклад, у США. До цього типу ритуалів можна віднести також азартні ігри і, в наш час, інтернет-ігри, які швидко «наповнюються» власними ритуалами або переводять у віртуальну площину ритуали традиційні.

9. Медіа та кібер-ритуали

Широке поширення новітніх технологій не могло не справити вплив на ритуалізовані практики сучасного суспільства. Особливу роль відіграли і відіграють у цьому процесі сучасні медіа. З їх розвитком розвинулись і ритуали «споживання» медіа продукції, на чому наголошував Дж. Карей [8, с. 16]. Крім того, медіа дають життя новим ритуалам та новому типу кібер-ритуалізації, а також сприяють залученню до традиційно публічно обмежених ритуалів широкої аудиторії.

Розвиток Інтернет технологій перевів у цифровий вимір навіть традиційні ритуали, наприклад, богослужіння (див. дослідження Р. Вагнер, Ш. Кейзі та ін.). В Інтернет просторі розвиваються і споживчі ритуали, нові форми он-лайн комунікації, беруться он-лайніві шлюби, виробляються ритуалізовані практики пошуку інформації, навчання тощо.

Крім того спостерігається утворення віртуальних організацій, які також спираються на ритуалізовані практики у своїй діяльності. Так, очільник такої міжнародної компанії Г. Давіс зазначає у своєму пості : «As we've been growing our virtual operation, one thing that has become clear is that being virtual can't be a casual or accidental thing. A virtual workforce needs to be implemented intentionally and with specific tools and rituals to support and encourage behaviors that create similar experiences to on-premise working» [9].

Отже, визначення критеріїв класифікації ритуалізованих практик та встановлення їх основних типів за суспільно-діяльнісною домінантою дозволило

(Problems of pragmatics linguistics)

Developing the social and activity-related typology of the ritualized communicative practices in English-speaking countries (Great Britain and the USA) (in Ukrainian) [Do rozrobky suspil'no-dijal'nisnoi' typologii' rytualizovanyh komunikatyvnyh praktyk v angломovnomu areali (Velyka Brytaniya ta SShA)]

© Afanasieva O. M. [Afanas'jeva O. M.] afanasieva.olga.n@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

окреслити поле для подальшого виокремлення власне комунікативних, прагматичних, семіотичних характеристик ритуалу, їх універсальних засад та етнокультурних особливостей в англomовному ареалі. Саме той чи інший тип ритуалу створює особливий суспільно-діяльнісний формат, комунікативну ситуацію, що слугують провідниками відповідних смислів, які продукуються в ритуальному дійстві. Таким чином, встановлення типології ритуалізованих практик є необхідним для дослідження соціокомунікативних засад ритуалізованої діяльності та виокремлення її лінгвокультурологічних характеристик.

Література

1. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / Михаил Михайлович Бахтин // Собрание сочинений в 7 томах. – Т. 4 (2). – М. : Языки славянских культур, 2010. – С. 7–516.
2. Ван Геннеп А. Обряды переходов. Систематическое изучение обрядов. / Арнольд ван Геннеп. – М. : Восточная литература, 1999. – 198 с.
3. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії / Еміль Дюркгайм. – К. : Юніверс, 2002. – 423 с.
4. Тэрнер В. Символ и ритуал / Виктор Тэрнер. – М. : Наука, 1983. – 277 с.
5. Хёйзинга Й. Homo Ludens. Статьи по истории культуры / Йохан Хёйзинга. – М. : Прогресс–Традиция, 1997. – 416 с.
6. Bird F. The Contemporary Ritual Milieu / Frederick Bird // Rituals and Ceremonies in Popular Culture / Ed. by R. B. Browne. – Bowling Green, Ohio : Bowling Green University Popular Press, 1980. – P. 19–35.
7. Bourdieu P. Les rites comme actes d'institution / Pierre Bourdieu // Actes de la recherche en sciences sociales. – 1982. – Vol. 43. – P. 58–63.
8. Carey J. W. Communication as culture. Essays on Media and Society / James W. Carey. – N.Y., L. : Rutledge, 2009. – XXVII. – 206 p.
9. Davis G. Rituals and Tools in Building a Virtual Organization / Govind Davis. – Режим доступу : <https://www.upwork.com/blog/2013/05/rituals-and-tools-in-building-a-virtual-organization/>
10. Ellis B. “Safe” Spooks: New Halloween Traditions in Response to Sadism Legends // Halloween and Other Festivals of Death And Life / Ed. by Jack Santino. – The University of Tennessee Press, 1994. – P. 24–44.
11. Erikson E. H. Toys and Reasons. Stages in the Ritualization of Experience. – N.Y. : Norton, 1977. – 182 p.
12. Fest 300. The Village Halloween Parade. – Режим доступу : <https://www.fest300.com/festivals/the-village-halloween-parade>
13. Grimes R. L. The Craft of Ritual Studies / Ronald L. Grimes. – Oxford University Press, 2014. – 432 p.
14. Lynch G. The Sacred in the Modern World. A Cultural Sociological Approach / Gordon Lynch. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 192 p.

© Афанасьева О. М. [Афанасьева О. Н.] afanasieva.olga.n@gmail.com

До розробки суспільно-діяльнісної типології ритуалізованих комунікативних практик в англomовному ареалі (Велика Британія та США) (Українською) [К разработке социально-деятельностной типологии ритуализованных коммуникативных практик в англоязычном ареале (Великобритания и США) (На укр. яз.)]

(Проблеми прагматики [Проблемы прагматики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

15. Robinson Ph. Harvest, Halloween, and Hogmanay: Acculturation in Some Calendar Customs of the Ulster Scots // *Halloween and Other Festivals: of Death And Life* / Ed. by Jack Santino. – The University of Tennessee Press, 1994. – P. 3–23

References

1. Bakhtin M. M. *Tvorčestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekov'ja i Renessansa* [Rabelais and His World]. Sobranie sochinenij v 7 tomah [Collected Works in 7 volumes] Moscow, Jazyki slavjanskih kul'tur. Vol. 4 (2), 2010, pp.7–516. (In Russian).
2. Van Gennep A. *Les rites de passage*. Paris, Éditions A. et J. Picard, 1981. 315 p. (Russ. ed. : Van Gennep A. *Ritualy perehoda*. Moscow, Vostochnaja literatura, 1999. 198 p.).
3. Durkheim E. *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie*. Paris, Les Presses universitaires de France, 1968. 647 p. (Russ. ed. Durkheim E. *Pervisni formy relihijnoho zhyttja. Totemna systema v Avstraliyi*. Kyiv, Yunivers, 2002. 423 p.).
4. Turner V. W. *Symbols in African Ritual*. Science, 1973, Vol. 179, № 4078, pp. 1100–1105. (Russ. Ed. : Turner V. W. *Simvol i ritual*. Moscow, Nauka, 1983. 277 p.).
5. Huizinga J. *Homo Ludens. A study of the play element in culture*. London, Boston and Henley, Routledge & Keagan Paul, 1988. 226 p. (Russ. Ed. : Huizinga J. *Homo Ludens. Stat'i po istorii kul'tur'i*. Moscow, Progress – Tradicija, 1997. 416 p.).
6. Bird F. The Contemporary Ritual Milieu. *Rituals and Ceremonies in Popular Culture*. Ed. by R. B. Browne. Bowling Green University Popular Press, 1980, pp. 19–35.
7. Bourdieu P. Les rites comme actes d'institution Actes de la recherche en sciences sociales, Vol. 43, 1982, pp. 58–63.
8. Carey J. W. *Communication as culture. Essays on Media and Society* / James W. Carey. N.Y., L. : Rutledge, 2009. XXVII, 206 p.
9. Davis G. Rituals and Tools in Building a Virtual Organization. Available at : <https://www.upwork.com/blog/2013/05/rituals-and-tools-in-building-a-virtual-organization/> (accessed 16.03.2016).
10. Ellis B. “Safe” Spooks: New Halloween Traditions in Response to Sadism Legends. *Halloween and Other Festivals of Death And Life*. Ed. By Jack Santino. The University of Tennessee Press, 1994, pp. 24–44.
11. Erikson E. H. *Toys and Reasons. Stages in the Ritualization of Experience..* NewYork, Norton, 1977. 182 p.
12. Fest 300. The Village Halloween Parade. Available at: <https://www.fest300.com/festivals/the-village-halloween-parade> (accessed 16.03.2016).
13. Grimes R. L. *The Craft of Ritual Studies*. Oxford University Press, 2014. 432 p.
14. Lynch G. *The Sacred in the Modern World. A Cultural Sociological Approach*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 192 p.
15. Robinson Ph. Harvest, Halloween, and Hogmanay: Acculturation in Some Calendar Customs of the Ulster Scots. *Halloween and Other Festivals:of Death And Life*. Ed. by Jack Santino. The University of Tennessee Press, 1994, pp. 3–23.

(Problems of pragmatics linguistics)

Developing the social and activity-related typology of the ritualized communicative practices in English-speaking countries (Great Britain and the USA) (in Ukrainian) [Do rozrobky suspil'no-dijal'nisnoi' typologii' rytualizovanyh komunikatyvnyh praktyk v angломovnomu areali (Velyka Brytaniya ta SSHA)]

© Afanasieva O. M. [Afanas'jeva O. M.] afanasieva.olga.n@gmail.com